

Anmeldelser.

Georg Hansen: Præsten paa landet i Danmark i det 18. aarhundrede. (Det danske Forlag, 1947).

For nogle aar siden udgav den unge forfatter Georg Hansen en kulturhistorisk undersøgelse over Degnen i 1700-tallet (se Jyske samlinger 5 r. VIII 273—76). Bogen skulde være første bind i et større værk, indeholdende en række kulturhistoriske undersøgelser over enkelte stænder, sædelige forhold m. m., ialt 8 bd. Et stort program, som forfatteren imidlertid er gaaet løs paa med imponerende energi. Allerede nu foreligger andet bind, som behandler den danske præst i det 18. aarhundrede.

Med stor flid har Georg Hansen samlet stof til denne bog. Han har gennemarbejdet et omfattende trykt materiale og bearbejdet talløse dokumenter og tykke folianter i arkiverne. Forfatteren er klar over, at det ikke er muligt helt at udnytte dette uhyre stof i selve fremstillingen, men har i en række bilag foretaget en statistisk bearbejdelse, som i mange tilfælde gør det muligt for ham at give præcise og eksakte oplysninger om de kulturhistoriske forhold, han vil belyse, hvad enten det nu er præsternes uddannelse, oprindelse og familieforhold, karakteren og omfanget af deres bogsamlinger, præsteboernes størrelse og sammenligning mellem præstehjemmenes, degnenes og bøndernes indbo, præstegaardenes inventar og kvægbesætninger eller antallet af præster, der har indanket sager for bisperne. Enhver, der har interesse for dansk kulturhistorie i dette aarhundrede, vil kunne finde et rigt materiale her.

Men først og fremmest er det selvfølgelig den almindelige skildring af præsten i 1700-tallet, der interesserer. Forfatteren har en fylde af stof til sin raadighed, der gives mange

værdifulde oplysninger, og nye synspunkter fremsættes, som regel belyst ved nogle faa karakteristiske eksempler og citater, der ofte er rene fund, morsomme og malende, givende et interessant historisk milieu eller en karakteristisk situation i nogle faa streger.

I Georg Hansens skildring følger vi præsten, fra han sidder paa skolebænken. Vi hører om hans færden paa universitetet, om hans disputeringer her og om hans aandelige interesser. Paa grundlag af studier over præsternes bogsamlinger mener forfatteren at kunne paavise, at de har haft forholdsvis ringe interesse for de nye aandelige strømninger i det 18. aarhundrede.

Vi ser derefter præsten i hans hjem, lærer om præstegaardens indretning, der som regel bærer præg af, at de fleste præster økonomisk sad lunt inden døre. Men præsten sad ikke blot i studerekammeret og smøg tobak, han havde en gerning at passe. Om søndagen stod han paa prædikestolen, og det var ham, sognebørnene søgte til i livets store højtider, det var ham, der trolovede dem og bekræftede ægteskabets hellige løfte, han døbte deres børn, og naar livets timeglas var udrundet, var det ham, der satte det sidste store punktum. Men han var meget mere end sjælehyrde, han var ogsaa »Vor far«, der i næsten alle livets forhold skulde vaage over sine sognebørns ve og vel, skole- og fattigvæsen havde han opsyn med, han skulde bekæmpe overtro og kvaksalveri, sommetider selv virke som læge, og han skulde paase, at menigheden overholdt de almindelige bestemmelser om et ordentligt og sømmeligt levned.

Præster var selvfølgelig dengang som til alle tider mennesker, med menneskers fejl og laster. I et særligt kapitel om præsternes livsvandel foretager forfatteren en undersøgelse af deres almindelige opførsel, først og fremmest af deres forhold til Bacchus og Venus. Han kommer her ved en statistisk undersøgelse af retssager mod præsten til det interessante resultat, at præsterne i løbet af aarhundredet har tilegnet sig en mere værdig og sømmelig levemaade, antallet af sager blev mindre, og drikkeriet, der tidligere var ret stort, gik stærkt tilbage. Det blev ikke mere anset for naturligt at drikke sig en lille — eller større — rus. Der fremdrages en del eksempler paa præsternes mangel paa

maadehold, ogsaa paa det seksuelle omraade. Det gælder her som altid i lignende skildringer, at omtalen af de enkelte tilfælde let kan give den mindre opmærksomme læser indtryk af, at den moralske uorden har været større, end tilfældet i virkeligheden var. De, der opførte sig pænt og ordentligt, hørte man intet om. Det vilde have været af den største værdi, om det for enkelte egne af landet havde været muligt at foretage en undersøgelse af, hvor mange procent af et herreds eller amts præster, der var blevet tiltalt for forseelser af moralsk art.

Præsten var ingen rangsperson, og i forhold til naadigherren paa herregaarden, ja selv til en fattig løjtnant, var han ikke meget at regne. Men alligevel stod han himmelhøjt over bonde og degn. Degnens hjem kunde ofte i udstyr maale sig med præstegaarden, men præsternes bogreoler var altid mere velforsynet end degnens. Han var og blev kulturens førende mand i sognet. Der kunde ingen gøre ham rangen stridig.

Georg Hansens bog er et værdifuldt bidrag til dansk kulturhistorie i dette for dansk historie saa vigtige aarhundrede. Den læses med interesse og med udbytte, selvom der nu og da er visse historiske unøjagtigheder, og man vel undertiden kunde ønske, at undersøgelsen var ført endnu dybere ned. Nu og da synes man ogsaa, at visse sider af præstens tilværelse burde have været behandlet mere indgaaende, f. eks. det faglige samvær, herunder ogsaa landemoderne og deres betydning. Det er i det hele taget ligesom forfatteren ikke rigtig tør give sig i lag med den vanskelige opgave at forsøge at trænge ind i præsternes aandelige liv, prøve at forstaa deres religiøse tilværelse, deres gudsforhold og deres tvivl og tro.

Men alt dette er kun underordnet i forhold til det meget værdifulde, der findes i bogen. Mere væsentlig er den indvending, at forfatteren ikke rigtig har mestret den sproglige fremstilling. En bog som denne maa være skrevet i en let — men gennemarbejdet — stil, billedet af præstestanden, bygget paa kildestoffets myriader af enkeltoplysninger, maa staa plastisk og levende for læseren. I den første bog om degnen var der en vis friskhed over fremstillingen, selvom denne blev misprydet af en del sproglige

vildskud. I Præsten er det ligesom forfatteren ikke tør lade sin pen løbe, sproget virker stift og akademisk, ikke altid klart og lidet inspireret. Forfatteren vil sikkert kunne naa betydeligt længere, hvis han arbejder sin fremstilling igennem to eller tre gange, undgaar alle de udtryk, der virker for akademiske, kritisk gennemgaar sin noget kedelige sætningsbygning og bekæmper sin trang til at arbejde med abstrakte begreber. Men først og fremmest vil hans fremtidige værker vinde i læselighed og anskuelighed, hvis han afholder sig fra at filosofere for meget over »aarhundredernes tendens«. Fremstillingen side 185 ff. er et afskrækkende eksempel herpaa, betragtningerne er i sig selv meget uklare og deres rigtighed i allerhøjeste grad tvivlsomme, og de fleste læsere vil sikkert skynde sig med læsningen af disse sider, undrende sig i deres stille sind over, hvad Marx og Spengler har med den danske præst i 1700-tallet at gøre.

Johan Hvidtfeldt.

*Studerforeningen »Heimdal«s Jubilæumsskrift
1896—1946. (Hagerup 1946).*

Da »Heimdal« blev stiftet i 1896, var det som et slags agitationskorps, bestående af 20 medlemmer, der skulde virke til fordel for de to sønderjyske foreninger: To Løver, knyttet til Studenterforeningen, og 4 S. eller Studentersamfundets sønderjyske Samfund. Ret hurtigt løsnedes forbindelsen med 4 S., og »Heimdal« blev en afdeling af To Løver for dog tilsidst, i 1934, at blive helt selvstændig.

Det nu foreliggende jubilæumsskrift giver dels en skildring af foreningens historie, dels forskellige bidrag til Sønderjyllands nyeste historie. Arkivar, dr. phil. Harald Jørgensen skriver om de første »Heimdal«-studenter, og Knud Fanø skildrer foreningens udvikling fra 1896—1946. Cand. jur. Eugene Ibsen behandler jordspørgsmålet i Nordslesvig, Harald Jørgensen Nordslesvigs skoleproblemer, mens generalsekretær Frants Thygesen skriver om Sydslesvig 1945—46 og sekretær Jørgen Kisbye Møller om arbejdet for Sydslesvig under besættelsen.